

УДК 81'255.2:6

ПЕРЕКЛАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**Бекіш М. М., Петришен О. Г.**

Стаття присвячена розгляду перекладу, як особливого виду міжкультурної комунікації. Визначені складнощі перекладу професійно-орієнтованої термінології та виявлено роль перекладача у процесі міжкультурної комунікації. Подано дефініції понять “термін” та “переклад”.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, перекладач, технічний переклад, термін.

Статья посвящена рассмотрению перевода как особенного вида межкультурной коммуникации. Определены трудности перевода профессионально-направленной терминологии и выявлена роль переводчика в процессе межкультурной коммуникации. Поданы дефиниции понятий “термин” и “перевод”.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, переводчик, технический перевод, термин.

The translation as a special kind of intercultural communication is considered in the article. The difficulties of translation of professionally oriented terms are determined and the role of the translator is shown in the process of intercultural communication. The definitions “term” and “translation” are given.

Key words: intercultural communication, translator, technical translation, term.

Впевнена інтеграція України у світове співтовариство сприяє розвитку співробітництва з іншими країнами й народами в різноманітних сферах: у промисловості, культурі, науці та освіті. Знання мови іншого народу – суттєвий складник міжкультурної комунікації і найперший крок до налагодження успішного спілкування між представниками різних націй і культур. Процеси глобалізації, демократизації суспільного життя, доступність останніх досягнень світової науки дозволяють величезній кількості людей отримувати і обмінюватись інформацією. Для забезпечення ефективної міжнародної співпраці, міжкультурного діалогу особливого значення, й відповідно, масштабів набуває перекладацька діяльність. Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. У такому контексті переклад розглядається як особливий вид міжмовної та міжкультурної комунікації. Вважається, що комунікація – це міжособистісне спілкування, метою якого є встановлення взаєморозуміння, а міжкультурна комунікація – це особливий вид комунікації чи спілкування між носіями різних мов та різних культур.

Як вже було зазначено, сьогодні приділяється багато уваги обміну науково-технічними знаннями. Цей факт підсилює інтерес до науково-технічного перекладу, тексти якого характеризуються особливим стилем, що відрізняє їх від інших. При перекладі технічних текстів ця особливість створює додаткові проблеми. Мова науково-технічної літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями.

Саме тому метою нашої статті є розгляд саме перекладу професійно-орієнтованої термінології у контексті міжкультурної комунікації.

Теорія та практика сьогоденного перекладу в Україні збагачуються креативними пошуками таких провідних вчених, як О. І. Чередниченко, Р. П. Зорівчак, В. В. Копилов, В. І. Карабан, М. О. Новікова, В. Д. Радчук, О. М. Старикова, І. В. Корунець, А. Д. Белова, Ю. А. Зацний, А. М. Науменко, Л. М. Черноватий.

Провідні вчені визнають, що важливим актом міжкультурної комунікації є переклад, оскільки він передбачає подолання культурної дистанції між

комунікантами і спрямований на забезпечення їх порозуміння. Він руйнує міжмовний та міжкультурний бар'єр. Дуже часто саме перекладач стає посередником в обміні науковою інформацією.

Так з точки зору В. Н. Комісарова, перекладацька діяльність, сама по собі має посередницький характер, оскільки її мета полягає в тому, щоб зробити доступним для читачів перекладу повідомлення, зроблене автором оригіналу іншої мови. Разом з тим не викликає сумніву той факт, що досягти абсолютної тотожності в перекладі неможливо, але це не заважає здійсненню міжмовної комунікації. Намагання передати в перекладі абсолютно все, що є в оригіналі, дуже часто призводить до непорозумінь і дає небажані результати [3, с. 40].

Переклад – це унікальний, неповторний вид міжмовної та міжкультурної комунікації, що детермінується мовними та позамовними чинниками. Важливу роль у процесі такої комунікації виконує перекладач, який виступає посередником не лише між автором – адресантом певного повідомлення та його кінцевим реципієнтом, але й між двома мовами та культурами. Така особливість перекладу висуває відповідні вимоги до професійної компетенції перекладача – високий ступінь білінгвізму та бікультуризму [11, с. 174].

Як стверджує французький учений Ж. Мунен, перекладач повинен бути не лише добрим лінгвістом, але й гарним етнографом, тобто повинен знати все про народ, який розмовляє даною мовою, його життя, культуру та історію [6, с. 141].

Саме тому, існує проблема перекладу та перекладача, який виступає інтерпретатором смислу та смислового коду, який закладений в вихідному тексті. Це зумовлює необхідність передачі змістового наповнення тексту, використовуючи рівноцінні засоби, що й у тексті оригіналу.

На процес взаємодії перекладача з текстом перекладу впливають багато факторів: психологічні, соціокультурні, загальноосвітні. Велике значення мають фонові знання які відображають мовну компетенцію перекладача та його культуру. Треба зазначити, що в основі наукової сфери спілкування знаходиться отримання нового знання про світ. Одним з основних результатів такого роду діяльності є створення певного тексту, що уявляє об'єктивно дійсну інформацію про об'єкти миру. Високий ступінь соціальної орієнтації даного виду діяльності приводить до обов'язковості її соціальної регламентації, яка розповсюджується не тільки на соціальні та статусні ролі комунікантів, на стиль спілкування, але і на наміри тих, хто говорить і характер того, що повідомляється [7, с. 128].

Треба зазначити, що кожен текст є складним комунікативним механізмом. І як зазначалось раніше, завдяки текстам професійної спрямованості ми не тільки вдосконалюємо знання предмета, але й розвиваємо навички та вміння комунікації з представниками інших культур.

Однією з найважливіших реальностей перекладу є ситуація відносності результату процесу перекладу, вирішення проблеми еквівалентності стосовно кожного конкретного тексту. Існує декілька поглядів на цю проблему.

Так, концепція формальної відповідності формулюється таким чином: передається все, що піддається вербальному виразу. Неперекладні елементи, що важко перекладаються, трансформуються, опускаються тільки ті елементи тексту-джерела, які взагалі неможливо передати. В цьому випадку еквівалентність трактується як рівноважне відношення повноти передачі інформації і норм мови перекладу [5].

Автори концепції адекватного (повноцінного) перекладу вважають переклад і точний переказ тексту абсолютно різними видами діяльності. Вони вважають, що при перекладі слід прагнути до вичерпної передачі смислу тексту [3, с. 56].

Переклад науково-технічної літератури відрізняється від перекладу художньої літератури, газетних статей, документально-ділового матеріалу тощо. Науково-технічні тексти, які належать до наукового стилю характеризуються строгою, логічною організованою і об'єктивною формою.

Даний стиль визначається в першу чергу як така організація мовного матеріалу, яка служить перш за все послідовному і систематичному викладу наукових питань; точні передачі результатів спостереження, експерименту і аналізу; розкриттю загальних закономірностей, управлінням життям природи і

суспільства; доказу правильності (або помилковості) тієї або іншої теорії, концепції і т. п. [9, с. 81].

До поняття "науково-технічна література" входять такі її різновиди, як власне науково-технічна література, а саме, монографії, збірники та статті з різних проблем науки і техніки; учбова науково-технічна література (підручники, довідники і т.д.); науково-популярна література з різних галузей техніки; технічна і супровідна документація; технічна реклама, патенти та ін. Переклад такої літератури викликає певні труднощі.

Найбільш типовою лексичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями. Терміни – це слова або словосполучення, які є назвою спеціального поняття будь-якої сфери виробництва, науки або мистецтва [10, с. 30]. О. С. Ахманова визначає термін як "слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене (отримане, запозичене і т.п.) для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів" [3, с. 49]. Відмінність терміна від звичайного слова полягає, насамперед, у його змісті – терміни виражають поняття науково відпрацьовані (найчастіше мають точне визначення) і властиві певній конкретній галузі людського знання. Наукове опрацювання поняття, що виражається терміном, його стандартність висувають особливі вимоги до перекладу терміна, він повинен перекладатися саме відповідним терміном, прийнятим у термінологічній системі тієї мови, на яку здійснюється переклад [8].

Науково-технічна термінологія становить такий шар лексики який на сучасному етапі збагачується найчастіше, що є яскравим відображенням розвитку мови і суспільства. Відбувається проникнення термінологічної лексики в стильові різновиди мови. Термінологія кожної окремої галузі засвідчує її досягнення на певному стані історії народу – носія мови – і відображає перспективи подальшого процесу. Однією з суттєвих особливостей термінології є те, що вона найбільше піддається світовому створенню, є найбільш керованим шаром лексики. Розвиток окремих галузей науки вимагає постійної конкретизації їх об'єктів і перегляду системи їх понять, а, отже, і їх термінологічного вираження. Все це зумовлює необхідність постійного поповнення і вдосконалення галузевих термінологій, що неможливе без свідомого втручання мовознавців і фахівців у процес термінотворення.

Можна зробити висновок, що технічний переклад – це вид інформаційної діяльності, який використовується для обміну науково-технічною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами. Цей вид перекладу має свою специфіку, й головні його особливості полягають у необхідності максимально точного опису технологічних процесів, граматному перекладі вузькоспеціалізованих термінів та дотриманні відповідного стилю викладення.

У плані перекладу української і технічної літератури істотну роль повинні зіграти словники. Проте відомо, що основний недолік словників – те, що вони не встигають за розвитком науки і техніки.

Як і завжди, вирішальною умовою у виборі правильного значення багатозначного терміна під час перекладу є контекст. Однак у процесі перекладу технічної літератури виникають деякі специфічні труднощі, що полягають у тому, що технічну термінологію нерідко доводиться перекладати поза всяким мовним контекстом [8].

Наведемо декілька прикладів науково-технічних термінів, які мають різні значення в залежності від сфери вживання.

Так, наприклад, англійське слово *scale*, в сфері механіки має наступний варіант перекладу – шкала, масштаб, лінійка; металургії – окалина; будівництва – накип, шкала, окалина, чаша терезів.

А для перекладу англійського слова *bonding*, металургам пропонуються наступні – зміцнення, а будівельникам – зв'язок, кріплення, перев'язка цегляної кладки.

Слово *top* має такі варіанти перекладу: в металургії – колошник, прибутова надставка; в будівництві – гребень, покрівля пласта, кришка.

Що до слова *notch*, в металургії його використовують для позначення льотки, а в будівництві для позначення надрізу, зарубки, врубки, пазу, борозенки.

Розглянемо слово *port*, в металургії воно позначає голівку, в будівництві – порт, отвір, двері, ворота, вхід, а в автоматизації виробництва – отвір в клапані, вікно в пунжурі, прохід.

Слово *checkerwork* в металургії може позначати насадку, а в будівництві – розташування робочих ділянок в шаховому порядку.

Mould в металургії перекладається як виливниця, в будівництві – облом, поясок, валик, калівка, форма.

А слово *agent* можливо перекласти як відновлююча речовина в металургії, як агент в автоматизації виробництва, і як агент і речовина в будівництві.

Таким чином ми бачимо, що одне і теж саме слово має різні значення в різноманітних сферах, хоч вони і можуть співпадати в кількох випадках. Це може збентежити навіть професійного перекладача.

Мова наукової і технічної літератури постійно змінюється як і будь-яка жива мова. Тому для того, щоб робити професійні переклади треба не тільки володіти мовою наукової і технічної літератури, а й знати її закономірності, володіти потенційними здібностями до логічного мислення, та розвивати науковий підхід до перекладу.

Подальшого розгляду і дослідження потребують проблеми зіткнення культур, міжкультурні комунікативні аспекти, трансформації, соціальна варіативність мов.

Література

1. Большой англо-русский политехнический словарь: В 2т. Около 200000 терминов / С. М. Баринов, А. Б. Барковский, В. А. Владимиров и др. – 5-е изд., стереотип. Т. I: A-L. – М.: РУССО, 2001. – 704 с.
2. Большой англо-русский политехнический словарь: В 2т. Около 200000 терминов / С. М. Баринов, А. Б. Барковский, В. А. Владимиров и др. – 5-е изд., стереотип. Т. II: M-Z. – М.: РУССО, 2001. – 720 с.
3. Бреус Е. В. Теория и практика перевода с английского языка на русский: Учебное пособие / Е. В. Бреус. – М.: Изд-во УРАО. – Ч. I. – 2001. – 104 с.
4. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринёв. – М., 1993. – 309 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 254 с.
6. Мунен Ж. Переводчик, слово и понятие / Ж. Мунен // Перевод – средство взаимного сближения народов. – М.: Прогресс, 1987. – С. 136-141.
7. Новикова Л. Н. Выявление стилеобразующих возможностей творческих элементов научного текста / Л. Н. Новикова // Теория и практика английской научной речи / Под ред. М. М. Глушко. – М.: Изд-во Моск. ун-та. – 2007. – С. 27-36.
8. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
9. Перебийніс В. В. Стилiзація методи для лiнгвістів / В. В. Перебийніс. – Винниця: Нова книга, 2001. – 168 с.
10. Плещенко Т. П. Стилистика и культура речи: Учеб. пособие / Т. П. Плещенко, Н. В. Федотова, Р. Г. Четет / Под. ред. П. П. Шубы. – Мн.: «ТетраСистемс», 2001. – 544 с.
11. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко – К.: Либідь, 2007. – 248 с.